

Парфiненко І.

(наук. кер. ст. викл. Потапов О.М.)

студентка ІV курсу історичного факультету

*Полтавського національного педагогічного університету
імені В.Г. Короленка*

**ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ
ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ**

Однією з глобальних світових проблем, безпосередньо пов'язаною з міжнародною міграцією, є біженство. У результаті військових та міжетнічних конфліктів, політичних репресій, стихійних лих та інших факторів кількість біженців постійно зростає. Для будь-якої країни біженці, насамперед, є іноземцями та особами без громадянства, які з певних причин не користуються захистом держави свого громадянства або держави свого постійного проживання і тому вимушені шукати такого захисту в інших країнах. Ця проблема є актуальною і для України.

Історія становлення законодавства про біженців бере свій початок у 90-х рр. ХХ ст. Після здобуття незалежності Україна перетворилася з країни, що роками постачала біженців на Захід, у державу, котра надає притулок іноземцям, які під загрозою переслідувань змушені залишити батьківщину. Україна почала діяти самостійно на міжнародній арені, встановлювати дипломатичні відносини з країнами світу, відкриваючи себе для громадян інших держав. Нові суспільні відносини, які виникли у зв'язку з відкриттям кордонів, зумовили прийняття різноманітних актів, які стосувалися питань міграції, порядку перетину кордону, набуття громадянства тощо. На думку вченого І.Г. Ковалишина, питання біженців стало актуальним уже в перші роки незалежності України [1, с.3]. Початком формування законодавства України про біженців стало прийняття Президентом України Указу «Про заходи щодо охорони державного кордону України з Республікою Молдова» від 17.03.1992 р. № 158, який давав доручення виконавчим комітетам деяких областей надавати необхідну допомогу біженцям із Республіки Молдова [4].

Процеси міграції розвивалися та потребували правового регулювання на найвищому рівні. У грудні 1993 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про біженців». На його виконання почали функціонувати центральний орган виконавчої влади у справах національностей і міграції, органи міграційної служби на місцях, розпочалася процедура розгляду заяв шукачів притулку та надання їм статусу біженця в Україні [2].

Згодом було прийнято Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 04.02.1994 р., що регулював правовий статус біженців, які є іноземцями або не мають громадянства, в частині, що не

Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

суперечить Закону України «Про біженців». Також було прийнято багато підзаконних нормативно-правових актів, які змогли належним чином регулювати питання, не вирішені до того часу [8, с. 115].

Прийняття зазначеного Закону було значним кроком на шляху законодавчого забезпечення прав людини. Разом із тим його реалізація висвітлила низку законодавчих недоліків і прогалин, що потребували усунення. Тому в 2001 р. було прийнято нову, детальнішу редакцію Закону, де досягнуто відповідності вимогам Конвенції ООН 1951 р. про статус біженців. Також у цей період було прийнято такі важливі нормативно-правові акти, як: Закони України «Про імміграцію» від 07.06.2001 р., «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11.12.2003 р. та інші нормативно-правові акти, видані на їх виконання [3].

Учені та практики неодноразово звертали увагу на проблему відсутності в Україні, на відміну від інших європейських держав, правових інститутів допоміжного та тимчасового захисту, що не сприяє належному забезпеченню прав людини в Україні й уможливорює порушення встановлених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод заборони катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання, як її тлумачить Європейський суд з прав людини.

Для вирішення цього та деяких інших проблемних питань Верховною Радою України 08.07.2011 р. було прийнято Закон України «Про біженців та осіб, які потребують допоміжного або тимчасового захисту», який враховує положення Конвенції про статус біженців 1957 р., Протоколу щодо статусу біженців 1967 р. і спрямований на вдосконалення законодавства щодо біженців шляхом урахування документів у сфері міграції, прийнятих Радою Європи та Європейським Союзом [6].

Також у цей проміжок часу було прийнято Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» 22.09.2011 р., який передбачав введення додаткових форм захисту, що мали наблизити українське законодавство про біженців до міжнародних норм і стандартів та створити можливість розширити й підвищити ефективність виконання міжнародних зобов'язань України в цій сфері. Ще одним новітнім законодавчим актом, що регулює окреслене коло питань став Закон України «Про біженців та осіб, які потребують допоміжного або тимчасового захисту». Закон був прийнятий у повній відповідності до міжнародних нормативно-правових актів стосовно статусу біженців [7].

Найбільш важливими питаннями вдосконалення законодавства про біженців на цьому етапі розвитку нашої держави є максимально повна адаптація зазначеного законодавства до міжнародних принципів і норм у цій сфері, а також чітке, повне й однакове правозастосування законодавства про біженців правозастосовчими органами [1, с.4].

Таким чином з урахуванням зазначеного можна окреслити періодизацію розвитку нормативно правових актів та законодавства України про

біженців. Так, перший етап становлення законодавства в цій сфері розпочався зі здобуттям Україною незалежності, встановленням нових правил щодо перетину державного кордону України («відкриттям кордонів»), виникненню у зв'язку із цим нових суспільних відносин, пов'язаних з прибуттям до України осіб з метою отримання притулку та проживання їх на території України. У цей період спостерігаються окремі поодинокі спроби фрагментарно врегулювати такі суспільні відносини, запроваджуються нові органи, приймаються окремі акти щодо встановлення статусу біженця. Цей етап закінчується «якісним» проривом у цій сфері – прийняттям Закону України «Про біженців» від 1993 р.

Умовний другий етап становлення законодавства про біженців. Він характеризується стрімким нагромадженням нормативного матеріалу в цій сфері та деталізацією положень прийнятого закону в численних підзаконних актах, які врегулювали процедури набуття та припинення статусу, встановлювали статус спеціальних органів у цій сфері та способи реалізації тих чи інших положень Закону [2].

З 1996 р., із прийняттям Конституції України, яка встановила основи законодавства, у тому числі щодо правового статусу біженців, розпочалися процеси перегляду нормативних актів, приведення їх у відповідність до Основного закону. Цей етап закінчується прийняттям Закону України «Про біженців» 2001 р. [5].

Із прийняттям зазначеного Закону розпочинається третій етап становлення законодавства про правовий статус біженців. Він характеризується розвитком нормативно-правової бази підзаконних актів. З іншого боку, характерною рисою цього етапу є вплив на розвиток законодавства міжнародно-правових актів. Особливого значення набуває ратифікація Україною Конвенції про статус біженців. Саме міжнародні акти, зокрема, Конвенція, зумовлюють розвиток законодавства щодо правового статусу біженців на цьому етапі. З метою адаптації законодавства України до міжнародно-правових стандартів у 2011 р. прийнято Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту».

Отже, можемо констатувати, що на сьогодні в Україні діє доволі велика кількість норм, які регулюють питання правового статусу біженців, практично завершено формування основних засад міграційної політики. Водночас, перед представниками законодавчої гілки влади постають нові виклики — створення Міграційного кодексу України, здійснення подальшої адаптації вітчизняного законодавства до норм міжнародного співтовариства.

Література:

1. Ковалишин І. Г. Правовий статус біженців в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / І. Г. Ковалишин. — К., 2005. — 20 с.

Матеріали VIII Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

2. Про біженців : Закон України від 24.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3818-12>.

3. Про біженців : Закон України від 21.06.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2557-14>.

4. Малиновська О. А. Деякі питання правового статусу іммігрантів в Україні (за матеріалами соціологічного дослідження) / О.А. Малиновська // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2003. — Вип. 24. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/VKhnuvs_2003_24_36.pdf.

5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового захисту: Закон України від 08.08.2011р.[Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://moiprava.at.ua/news/2>.

6. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_011.

7. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.

8. Грабар Н.М. Адміністративно-правовий статус біженців в Україні: монографія / Н.М. Грабар. — Л.: [ЛьвДУВС], 2008. — 243 с.